

Soubory

Jan Faigl

Katedra počítačů
Fakulta elektrotechnická
České vysoké učení technické v Praze

Přednáška 12

A0B36PR1 – Programování 1

Část I Soubory

Část 1 – Soubory

Soubory

Práce se soubory

Čtení a zápis souboru v Javě

Binární soubory

Textové soubory

Soubory a organizace dat v souborovém systému

- Soubor je množina údajů uložená ve vnější paměti počítače
Obvykle na pevném disku
- Typické operace pro soubor jsou:
 1. Otevření souboru
 2. Čtení dat
 3. Zápis dat
 4. Zavření souboru
- Přístup k datům (údajům) v souboru může být
 - Sekvenční (postupný)
Postupné čtení nebo zápis dat do souboru
 - Náhodný (adresovatelný)
Umožňuje adresovat libovolné místo v souboru podobně jako při přístupu do pole
- Způsob přístup k údajům v souboru není zakódován v souboru, ale je dán programem
Podobně také případ, zdali soubor „chápeme“ jako textový nebo binární.

Adresa (cesta) k souboru

- Soubory jsou uloženy v souborovém systému
- Soubory organizujeme do složek (adresářů), které tvoří hierarchii adresářů a souborů tvořící stromovou strukturu

Lze sice vytvořit i cykly, zpravidla je to však speciální případ.
- Souborový systém představuje „adresovatelný“ prostor, kde
- ke každému souboru existuje „adresa“ identifikující v jakém adresáři (složce) se soubor nachází
- Adresa je složena ze jmen jednotlivých adresářů oddělených znakem /

Podobně jako URL

 např. `/usr/local/bin/netbeans-8.0` – představuje cestu k
 - `netbeans-8.0` – soubor pro spuštění programu Netbeans
 - `bin` – adresář v adresáři `local`
 - `local` – adresáři v adresáři `usr`
 - `/` – kořenový adresář

Umístění souboru tak můžeme jednoznačně určit

Typy souborů

Podle způsobu kódování informace v souboru rozlišujeme:

- Textové soubory
 - Přímě čitelné a jednoduše editovatelné

Běžným textovým editorem
- Binární soubory
 - Zpravidla potřebujeme specializovaný program pro čtení, zápis a modifikaci souboru
 - Přístup k souboru tak spíše realizujeme prostřednictvím programového rozhraní

V obou případech je pro výměnu souboru a jejich použitelnost v jiných programech klíčový konkrétní způsob organizace údajů a informací uložených v souborech

Používání standardních formátů a to jak textových (např. XML, HTML, JSON, CSV), tak binárních (např. HDF).

Umístění souboru – absolutní a relativní cesta

- Adresa absolutního umístění souboru v systému souborů začíná kořenovým adresářem /
- Cesta k souboru může být také relativní vzhledem k nějakému pracovnímu (např. projektovému) adresáři
- Speciální význam mají adresáře
 - `..` – odkazuje do adresáře o úroveň výše
 - `.` – je aktuální adresář
- Příklady
 - `/usr/local/bin/netbeans`
 - Relativní cesta vzhledem k `/usr/local/tmp` je `../bin/netbeans`
 - Relativní cesta vzhledem k `/usr/local/bin` je
 - `netbeans`
 - `./netbeans`

Textové soubory

- Textový soubor je posloupnost znaků členěná na řádky

Zpravidla členěná na řádky. Není to nutné, ale zvyšuje čitelnost a usnadňuje zpracování souboru (po řádcích).
- EOL (End of Line) – znak konce řádku
- EOL je platformově závislý
 - CR – Carriage Return – Macintosh – `"\r"` – 0x0d
 - LF – Line Feed – Unix – `"\n"` – 0x0a
 - CR/LF – MS-DOS, Windows – `"\r\n"` – 0x0d 0x0a
- Každý znak je reprezentován jedním bajtem, případně 2 nebo více bajty

Viz znakové sady a kódování

Binární soubory

- Binární soubor je posloupnost bajtů
- Informace v binárním souboru je kódována vnitřním kódem počítače
- Do binárního souboru mohou být zapsány
 - bajt (byte)
 - jednoduché proměnné
 - pole
 - data celých objektů

V Javě lze využít tzv. *serializace*

Informace o typu souboru ani o způsobu kódování informací v něm uložených není v souboru obsažena. Správnou interpretaci přečteného souboru musí zajistit uživatelský program.

Sekvenční přístup

- Při sekvenčním přístupu jsou jednotlivé byty načítány postupně
- Během načítání bytů mohou být data postupně interpretována

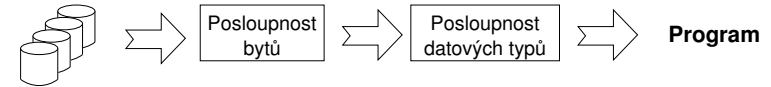
*Např. po přečtení 4 bytů je možné interpretovat takovou posloupnost jako celé číslo typu **int**.*
- Na aktuální pozici v souboru ukazuje tzv. **kurzor**
- Každé další čtení ze souboru vrací příslušný počet přečtených bytů a o stejný počet bytů je kurzor posunut
- Při načítání se lze "vracet" pouze na začátek, nelze se vrátit např. o několik bytů zpět
- Při zápisu jsou postupně ukládány další byty na konec souboru

Při otevření souboru rozlišujeme kromě otevření pro čtení také otevření pro zápis nebo přidávání (append).
- Sekvenční přístup načítání / zápisu je možné použít i pro jiné vstupy/výstupy než soubory uložené na disku

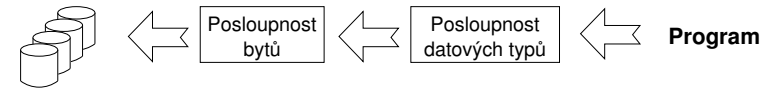
Např. Zpracování dat po sériovém portu, Ethernet nebo obecně data z Internetu

Přístup k souborům

- Přenos informace (dat) z/do souboru lze rozdělit do několika vrstev
- Vrstva může poskytovat různý pohled na obsah souboru
- V základním pohledu je každý soubor **posloupnost bytů**
- Čtení ze souboru

- Zápis do souboru

Výhoda vrstveného přístupu je v možnosti jednoduše přidávat nové způsoby zpracování dat.

- K datům v souboru můžeme přistupovat dvěma základními způsoby: **sekvenčně** a **přímým** (náhodným) přístupem

Přímý přístup

- Při práci se soubory v přímém přístupu je možné zapisovat / číst na libovolné místo v souboru
- Práce se souborem se tak podobá přístupu k položkám v poli
- **Kurzor** lze libovolně nastavovat v rozsahu velikosti souboru (v bytech)
- Soubor musí být k dispozici

Vhodné pro soubory, které jsou přístupné na disku, a které lze "celé" kdykoliv načíst do paměti.
- Vhodné pokud známe vnitřní strukturu souboru a můžeme se přímo odkazovat na příslušné místo pro aktualizaci nebo načtení příslušné datové položky

<https://docs.oracle.com/javase/tutorial/essential/io/rafs.html>

Soubory a proudy

- Java rozlišuje soubory („*files*“) a proudy („*streams*“)
 - **Soubor** je množina údajů uložená ve vnější paměti počítače
 - **Proud** je přístup (nástroj) k přenosu informací z/do souboru, ale také z/do libovolného jiného média, které je schopné generovat nebo pojmout data jako posloupnost bytů
sítě, sériová linka, paměť, jiný program, atd.
- Informace může mít tvar znaků, bytů, skupin bytů, objektů, ...
- Přenos informace se děje ve více vrstvách v prouděch (**streams**)
 1. **Otevření** přenosového proudu pro **byty** nebo **znaky**
 2. **Otevření** přenosového proudu pro **datové typy Javy**
 3. **Filtrace** dat podle dalších požadavků, např. bufferování, řádkování, atd.

Příklad – Soubor jako posloupnost bytů

Vytvoření kopie vstupního souboru

- Vstupní soubor postupně načítáme byte po bytu a ukládáme do výstupního souboru

```
public void demoStreamCopy(String inputFile,
    String outputFile) throws IOException {
    FileInputStream in = new FileInputStream(inputFile);
    FileOutputStream out = new FileOutputStream(
        outputFile);
    int b = in.read(); // read byte of data
    while (b != -1) {
        out.write(b);
        b = in.read();
    }
    out.close();
    in.close();
}
lec12/DemoFileStream.java
```

Proudy v Javě (Standardní třídy)

- Bytové – **FileInputStream** / **FileOutputStream**
 - **DataOutputStream** – přenos primitivních datových typů
 - **ObjectOutputStream** – přenos objektů
 - **BufferedOutputStream** – bufferování
- Znakové – **FileReader** / **FileWriter**
 - **BufferedReader** – bufferování
 - **StreamTokenizer** – tokenizace

<https://docs.oracle.com/javase/8/docs/api/java/io/StreamTokenizer.html>
- **RandomAccessFile** – práce se soubory s náhodným přístupem
- **File** – zpracování souborů/adresářů: test existence, oddělovač adresářů/souborů, vytvoření, mazání, atd.
Využívá služeb operačního systému
- V Javě jsou příslušné třídy definovány v balíku **java.io** případně **java.nio**

Příklad – DemoBufferedCopyException 1/2

- V předchozím příkladě byl soubor kopírován byte po bytu
- Každá operace je provedena a celkově je kopírování velmi pomalé
- Použitím „buffered“ vrstvy kopírování výrazně zrychlíme – třídy **BufferedInputStream** a **BufferedOutputStream**

```
public void demoStreamCopy(String inputFile, String
    outputFile) throws IOException {
    BufferedInputStream in = new BufferedInputStream(new
    FileInputStream(inputFile));
    BufferedOutputStream out = new BufferedOutputStream(
    new FileOutputStream(outputFile));
    int b = in.read(); // read byte of data
    while (b != -1) {
        out.write(b);
        b = in.read();
    }
}
```

Příklad – DemoBufferedCopyException 2/2

- Další vrstva pracuje s původním proudem, který předáváme v konstruktoru
- Základní velikost vyrovnávací paměti („buffer“) je 8192 bytů
`DEFAULT_BUFFER_SIZE`
- Přístup k souboru probíhá hromadně
- Při zápisu je však nutné vynutit zápis voláním `flush()`
Zápis je fyzicky proveden až po naplnění vyrovnávací paměti

```
int b = in.read(); // read byte of data
while (b != -1) {
    out.write(b);
    b = in.read();
}
out.flush(); // Important! Flush the output!
```

lec12/DemoBufferedFileStream.java

Výjimky – Příklady

- Příklad deklarace funkce, ve které může nastat výjimka
- ```
public void copy(String in, String out) throws
 IOException {
 ...
}
```
- V těle funkce nemusíme ošetřovat zotavení z chyby
  - Řízení programu je předáno do nadřazené funkce, kde můžeme implementovat ošetření chyby, např.

```
try {
 copy("in.txt", "out.txt");
} catch (IOException e) {
 System.err.println("Error in copy");
}
```

Výjimky (Exceptions)

- Představují mechanismus ošetření chybových (výjimečných) stavů
Program navrhujeme a implementujeme tak, aby v rámci daných operačních vlastností fungoval správně.
- Mechanismus výjimek umožňuje se „soustředit“ na funkčnost programu a „odložit“ řešení detekované chyby provedení příkazu (metody) mimo hlavní tělo funkce (metody)
- Chyba nemusí znamenat ukončení programu – chybu je možné ošetřit, zotavit běh programu a pokračovat ve vykonávání dalšího kódu
- Posloupnost příkazů, ve které může vzniknout výjimka, uzavíráme do bloku klíčovými slovy `try`
- Příslušnou výjimku pak „zachytáváme“ prostřednictvím `catch`
- Metodu můžeme deklarovat jako metodu, která může vyvolat výjimku – klíčovými slovy `throws`
- Java ošetření výjimek vynucuje

Výjimka nikoliv vyjímka – výjimka označuje název děje nebo výsledku děje, je to podstatné jméno odvozené od slovesa.

Výjimky a výpočetní tok

- Metoda může skončit standardně nebo může být přerušena vyvoláním výjimky
- Při vyvolání výjimky se řízení předá „nejbližší“ konstrukci ošetřující výjimku *daného typu*
Výjimky jsou objekty – instance tříd, které mají svou hierarchii (viz dědičnost a polymorfismus)
- Pokud taková konstrukce v těle funkce (metody) není, dojde k nestandardnímu ukončení funkce a *výjimka se šíří* do nadřazené úrovně
- Není-li výjimka ošetřena ani ve funkci `main`, program vypíše výjimku na standardní chybový výstup („`stderr`“) a skončí
- Výjimka typu `RuntimeException` je výjimečná výjimka, kterou není nutné explicitně ošetřovat nebo deklarovat v hlavičce metody uvedením `throws`
Typicky se jedná o situace, které lze standardně ošetřit např. větvením programu (použitím `if`), více viz PR2.

Příklad ošetření chybových stavů

```
try {
 demo.demoStreamCopy(args[0], args[1]);
} catch (FileNotFoundException e) {
 System.err.println("File not found");
} catch (IOException e) {
 System.err.println("Error occurred during copying");
 e.printStackTrace();
}
```

■ Příklad spuštění programu

```
java DemoCopyException in2.txt out.txt
File not found
```

```
java DemoCopyException in.txt out2.txt
Error occurred during copying
java.io.IOException: Stream Closed
 at java.io.FileOutputStream.write(Native Method)
 at java.io.FileOutputStream.write(FileOutputStream.java:295)
 at DemoCopyException.demoStreamCopy(DemoCopyException.java:16)
 at DemoCopyException.main(DemoCopyException.java:24)
```

Proč jsou chyby různé?

Soubor jako posloupnost primitivních typů – Zápis

- Pro zápis hodnoty základního datového typu jako posloupnost bytů přidáme další vrstvu **DataOutputStream**

```
String fname = args.length > 0 ? args[0] : "out.bin";
```

```
DataOutputStream out = new DataOutputStream(
 new FileOutputStream(fname));
```

```
for (int i = 0; i < 10; ++i) {
 double d = (Math.random() % 100) / 10.0;
 out.writeInt(i);
 out.writeDouble(d);
 System.out.println("Write " + i + " " + d);
}
```

lec12/DemoFilePrimitiveTypesWrite.java

Příklad – DemoCopyException

```
public void demoStreamCopy(String inputFile, String
 outputFile) throws IOException {
 FileInputStream in = new FileInputStream(inputFile);
 FileOutputStream out = new FileOutputStream(outputFile);
 if (outputFile.equalsIgnoreCase("out2.txt")) {
 out.close();
 }
 int b = in.read(); // read byte of data
 while (b != -1) {
 out.write(b);
 b = in.read();
 }
}
```

lec12/DemoCopyException.java

Soubor jako posloupnost primitivních typů – Čtení

```
String fname = args.length > 0 ? args[0] : "out.bin";
DataInputStream in = new DataInputStream(
 new FileInputStream(fname));
```

```
for (int i = 0; i < 10; ++i) {
 int v = in.readInt();
 double d = in.readDouble();
 System.out.println("Read " + v + " " + d);
}
```

lec12/DemoFilePrimitiveTypesRead.java

Co se stane když zaměníme pořadí načítání **readInt** a **readDouble**?

Soubor primitivních typů a objektů

- Uvedenými metodami lze zapisovat a číst pouze tzv. **serializovatelné objekty**, mezi které patří
  - Primitivní datové typy
  - Řetězce a pole primitivních typů
  - Složitější objekty, pokud implementují rozhraní **Serializable**
- Rozhraní **Serializable** nepředepisuje žádnou metodu, je značkou, že objekt chceme serializovat

Pro vytvoření příslušné implementace pro převod hodnot do/z posloupnosti bytů.
- Pro serializaci musí být každá datová položka serializovatelná
- nebo označena, že nebude serializována klíčovým slovem **transient**

<https://docs.oracle.com/javase/8/docs/platform/serialization/spec/serialTOC.html>

Informativní

Příklad serializace 2/3

```
void write(Customer customer, String fname) throws
 IOException {
 try (ObjectOutputStream out = new
 ObjectOutputStream(new FileOutputStream(fname))) {
 out.writeObject(customer);
 }
}
```

```
Customer read(String fname) throws IOException,
 ClassNotFoundException {
 ObjectInputStream in = new ObjectInputStream(new
 FileInputStream(fname));
 return (Customer) in.readObject();
}
```

lec12/DemoObjectSerialization.java

Příklad serializace 1/3

```
import java.io.Serializable;

public class Customer implements Serializable {

 private String name;
 private String surname;
 private int age;

 public Customer(String name, String surname, int age) {
 this.name = name;
 this.surname = surname;
 this.age = age;
 }
}
```

lec12/Customer.java

Příklad serializace 3/3

```
Customer customer = new Customer("AAA", "BBB", 47);
System.out.println("Customer: " + customer);
write(customer, fname);
customer = new Customer("ZZZ", "WWW", 17);
System.out.println("Customer: " + customer);
customer = read(fname);
System.out.println("Customer: " + customer);
```

- Příklad výstupu

```
Customer: AAA BBB age: 47
Customer: ZZZ WWW age: 17
Customer: AAA BBB age: 47
```

Soubory s náhodným přístupem 1/2

- Třída **RandomAccessFile** pro zápis/čtení do/z libovolného místa v souboru

```
public void write(String fname, int n) throws
 IOException {

 RandomAccessFile out =
 new RandomAccessFile(fname, "rw");

 for (int i = 0; i < n; ++i) {
 out.writeInt(i);
 System.out.println("write: " + i);
 }
 out.close();
}
```

Textově orientované soubory

- Při čtení a zápisu je nutné zajistit konverzi znaků

Kódování

- Příklad zápisu s využitím třídy **PrintWriter**

```
public void write(String fname) throws IOException {
 String months[] = {"jan", "feb", "mar", "apr", "may",
 "jun", "jul", "aug", "sep", "oct", "nov", "dec"};
};

PrintWriter out = new PrintWriter(fname, "UTF-8");
for (int i = 0; i < months.length; ++i) {
 out.println(months[i]);
}
out.close();
}
```

Soubory s náhodným přístupem 2/2

- Pro přístup na konkrétní položku je nutné určit „adresu“ položky v souboru jako pozici v počtu bytů od začátku souboru

```
final int SIZE = Integer.SIZE / 8;

RandomAccessFile in =
 new RandomAccessFile(fname, "r");

for (int i = 0; i < 5; ++i) {
 in.seek(i * 2 * SIZE);
 int v = in.readInt();
 System.out.println("read: " + v);
}

lec12/DemoRandomAccess.java
```

Příklad čtení textového souboru

- Pro čtení můžeme využít třídy **Scanner** podobně jako při čtení ze standardního vstupu

```
public void start() throws IOException {
 String fname = "text_file.txt";

 write(fname);

 FileInputStream in = new FileInputStream(fname);
 Scanner scan = new Scanner(in);
 while (scan.hasNext()) {
 String str = scan.next();
 System.out.println("Read: " + str);
 }
 in.close();

 lec12/DemoTextFile.java
```


Shrnutí přednášky

Diskutovaná témata

- Soubory a přístup k souborům
- Typy souborů (textový a binární)
- Práce se soubory v Javě
  - Binární soubory
  - Textové soubory
- Ošetření chyb mechanismem výjimek